Între Vechiul Testament şi parimiar: cartea lui Iov

Mădălina UNGUREANU*

Key-words: *Old Testament, prophetologium, Septuaginta, translation, Dosoftei*

0. Argument

Una dintre problemele colaterale editării unui text românesc vechi o reprezintă determinarea relaţiei sale cu ansamblul textelor care formează cultura scrisă a epocii. În ceea ce priveşte prima traducere în limba română a Vechiului Testament, realizată de Nicolae Milescu şi păstrată, într-o copie revizuită, în manuscrisul 45 din Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, publicată apoi, după o revizie a unui grup de cărturari munteni, între care fraţii Greceanu, în *Biblia de la Bucureşti*, discuţia a fost deschisă de N.A. Ursu şi a dat naştere unei interesante şi încă nerezolvate polemici. Filologul ieşean, cel mai important cercetător şi editor al textelor lui Dosoftei, susţine, mai întâi într-un articol publicat în revista „Cronica", în 1976, apoi în *Notele* la ediţia Dosoftei, *Opere*, vol. I. *Versuri*, 1978 şi într-o serie de articole publicate ulterior în revista „Limba română", că mitropolitul moldovean ar trebui considerat, de fapt, autor al traducerii păstrate în MS. 45, întrucât el revizuieşte substanţial traducerea plină de erori şi locuri obscure efectuată de Milescu. Argumentele aduse de N.A. Ursu vin din interpretarea datelor istorice şi biografice ale celor doi cărturari, din interpretarea *Cuvântului către cititor* care precedă textul din MS. 45; de asemenea, se folosesc argumente de natură lingvistică (concordanţele lingvistice, metoda primei atestări) şi, mai ales, comparaţia textuală. Discuţia este foarte cunoscută, astfel încât reluarea sa integrală aici este inutilă; ne interesează, în cele ce urmează, mai ales elementele de metodă deduse de N.A. Ursu din comparaţiei textelor. Astfel, filologul ieşean susţine, ca argument al paternităţii lui Dosoftei asupra traducerii textului veterotestamentar (mai exact, a primei revizii, considerată, însă, radicală), că mitropolitul a preluat, ulterior, fragmente din această traducere în lucrarea *Parimiile preste an* (publicată la Iaşi, în 1683), iar pentru a demonstra această idee, el selectează câteva fragmente din parimiar, pe care le publică alături de secvenţele corespondente din MS. 45 şi din *Biblia de la Bucureşti* (Ursu 1978: 509-510)[1]. Apoi N.A. Ursu conchide:

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum". Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Reţea transnaţională de management integrat al cercetării postdoctorale în domeniul Comunicarea ştiinţei. Construcţie instituţională (şcoală postdoctorală) şi program de burse (CommScie)" – POSDRU/89/1.5/S/63663, finanţat prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013.

[1] Aceeaşi metodă a comparaţiei textuale este aplicată, la o scară mai largă, unor fragmente de psalmi din *Psaltirea de-nţăles* (Iaşi, 1680), alături de MS. 45 şi *Biblia de la Bucureşti*.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

> Din această comparaţie rezultă în mod limpede că *Psaltirea de-nţăles* şi *Parimiile* lui Dosoftei au la bază textul Vechiului Testament revizuit de el după traducerea lui Milescu, pe care l-a reprodus în tipăriturile respective *ca dintru ale sale* (subl. aut.). [...] Diferenţele, mai mari sau mai mici, între ms. 45 şi tipăriturile lui Dosoftei, pe de o parte, şi între ms. 45 şi *Biblia de la 1688*, pe de altă parte, se explică prin sensul divergent al modificărilor aduse textului din protograf cu prilejul reproducerii lui în ediţiile menţionate. Dosoftei, folosind protograful, a continuat să introducă în el cuvinte şi forme specifice limbii sale de mai târziu (Ursu 1978: 510).

Ipoteza lansată de N.A. Ursu a fost criticată de Virgil Cândea, care contestă caracterul radical al reviziei la care a fost supusă traducerea lui Milescu şi denunţă inconsistenţa argumentelor filologului ieşean (Cândea 1979: 165−171), ca şi de Liviu Onu, în cadrul unei discuţii mai largi care a avut ca punct de plecare paternitatea asupra *Istoriilor* lui Herodot (în articolul *Spătarul Milescu sau Dosoftei? O problemă controversată de paternitate literară*, I-II, în „Limba română", 1986); Liviu Onu pune şi el în discuţie relevanţa metodelor folosite, subliniindu-le lipsurile[2].

Mai recent, discuţia referitoare la relaţia dintre *Parimiile preste an* şi traducerea Vechiului Testament din Ms. 45 a fost redeschisă de Eugen Munteanu (Munteanu 1993: 107−109, reluat în Munteanu 2008: 177−180). Comparând un fragment mai amplu (şase versete) din cartea *Iona*, aşa cum apare în *Parimiile preste an*, cu pasajul echivalent din Ms. 45, autorul arată:

> Sunt de părere însă că, deşi este aproape sigur că revizuise traducerea primară a lui Milescu, Dosoftei nu a preluat totuşi în *Parimii* fragmentele corespondente din acel manuscris, ci le-a tradus din nou, urmărind îndeaproape *Parimiarul* slavon după care se orienta şi care constituia izvorul său principal (Munteanu 2008: 177−178).

Totuşi, Eugen Munteanu acceptă ideea că „mâna lui Dosoftei, sau cel puţin îndrumarea sa, au afectat într-o măsură oarecare structura textului din Ms. 45", şi invocă drept „dovadă izbitoare" în acest sens

> traducerea analitică prin sintagma *între mijlocul* (sau *prin mijloc*) a prepoziţiei greceşti *ἀνάμεσον* «între», formă care apare extrem de frecvent în textul veterotestamentar, atât în Ms. 45 (de unde a trecut în *Biblia de la 1688*), ca şi în fragmentele biblice din *Parimiile* lui Dosoftei (Munteanu 2008: 179−180).

Afirmaţia suscită următoarea nedumerire: dacă sursa *Parimiilor preste an* este una slavonă, în ce măsură prezenţa sintagmei *între mijlocul* demonstrează înrudirea acestui text cu Vechiul Testament, tradus de Milescu după o sursă grecească, unde, într-adevăr, sintagma respectivă reprezintă echivalarea literală a prepoziţiei greceşti amintite?

Celelalte date ale problemei nu interesează aici; am reprodus discuţia de mai sus fiindcă ea indică singurele ipoteze emise în cultura română în legătură cu sursele după care a fost tradus textul biblic al *Parimiilor preste an* (surse despre care amintim aici că Dosoftei nu spune nimic). Adăugăm că, în lipsa altor cercetări, de multe ori ipoteza lui N.A. Ursu (autoritate incontestabilă pentru perioada veche a culturii române şi cel mai important editor al lui Dosoftei) a fost preluată fără discernământ şi abordare critică; aşa face, de exemplu, Nicolae Fuştei, care afirmă

[2] Un rezumat al acestor discuţii se face la Andriescu 1988: 21−25.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

că textul *Parimiilor* ar fi avut ca punct de plecare o versiune a *Septuagintei* (!), iar selecţia fragmentelor biblice ar fi fost realizată urmărindu-se structura parimiarelor care circulau deja în Ţările Române:

> Probabil, Dosoftei luase cunoştinţă cel puţin de unele din versiunile româneşti ale Parimiilor. Dar, credem, drept original, sau mai bine zis, izvor, i-a servit o versiune greacă din *Septuaghinta*, deci întocmirea *Parimiilor de preste an* s-a făcut de Dosoftei după structura originală a *Parimiilor* (http://www.oocities.org/levitki/viata/dosoftei.htm).

Metoda lui N.A. Ursu este, aşa cum au arătat Virgil Cândea sau Liviu Onu, inconsistentă; comparaţia unor fragmente *selectate* cu scopul demonstrării înrudirii celor două texte este deficitară; în sfârşit, cercetătorul nu explică diferenţele dintre cele două versiuni decât, insuficient, prin revizuirile ulterioare la care au fost ele supuse înainte de a fi tipărite.

Aşadar, pentru problema surselor pericopelor biblice din *Parimiile preste an*, abordată în discuţiile anterioare doar marginal, au fost propuse până acum două soluţii, fără ca vreuna dintre ele să fi fost argumentată convingător: a. fragmentele au fost preluate din manuscrisul traducerii lui Nicolae Milescu revizuit de Dosoftei; b. au fost traduse după un parimiar slavon.

Ne-am propus, în cele ce urmează, să reluăm această discuţie, implicând, însă, un factor ignorat în cercetările anterioare, dar fundamental pentru stabilirea relaţiei dintre texte, şi anume raportarea la sursele traducerilor, cunoscute (în cazul traducerii lui Milescu) sau posibile (în cazul pericopelor din *Parimiile preste an*).

1. Sursele traducerilor

1.1. Sursa traducerii Vechiului Testament realizată de Nicolae Milescu a fost stabilită cu certitudine: este ediţia protestantă a *Septuagintei* publicată la Frankfurt, în 1597[3]. În privinţa sursei *Parimiilor*, pentru a da un răspuns ipotezei lui N.A. Ursu şi susţinătorilor acesteia, este necesar să luăm în discuţie parimiarele slavone şi pe cele bizantine, pentru a putea urmări inclusiv relaţia dintre acestea şi textul biblic. Importante pentru această discuţie sunt câteva precizări. Mai întâi, aceea că parimiarul bizantin a fost conceput pornindu-se atât de la textul biblic, cât şi de la tradiţia orală a lecturii fragmentelor biblice în biserică, în cadrul serviciului divin (Federici 1991: 192); apoi, realitatea banală, dar de multe ori ignorată, a existenţei mai multor tradiţii ale textului septuagintal însuşi; şi, mai ales, faptul că tradiţia parimiarelor, atât a celor bizantine, cât şi a celor slavone, este una exclusiv manuscrisă (cu excepţia unui parimiar incomplet tipărit la Veneţia, în 1595-1596) şi că această tradiţie încetează în secolul al XVI-lea, atunci când conţinutul parimiarelor este transferat în alte cărţi liturgice (triod, penticostar, minei)[4]. Aşadar, parimiarul slavon şi cel bizantin s-au păstrat numai în manuscrise, cu inerentele diferenţe dintre ele, diferenţe care provin dintr-o intensă activitate de copiere şi

[3] Vezi, în acest sens, discuţiile ample de la Cândea 1979: 116−128, Andriescu 1998: 17−21, şi, mai recent, Eugen Munteanu, *Repere ale tradiţiei biblice româneşti* (I−III), în „Idei în dialog", anul V. Nr. 4 (55), aprilie 2009, p. 22 24, nr. 5 (56), p. 34 36) şi nr. 6 (57), p. 25−27.

[4] Editarea acestei cărţi de cult începe doar o dată cu primele ediţii critice iniţiate la sfârşitul secolului al XIX-lea. De menţionat este şi faptul că în unele zone ale Bisericii răsăritene parimiarul se foloseşte şi astăzi în serviciul divin (aşa cum este cazul Bulgariei şi al Serbiei).

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

corelare a lor cu textul biblic. Subliniem, de asemenea, că parimiarele slavone au fost traduse după diverse versiuni bizantine; maniera traducerii, în mod firesc pentru perioada medievală, este dominată de literalism. În cele ce urmează vom încerca să stabilim şi o tipologie a acestor diferenţe dintre versiuni.

1.2. Ediţia critică de referinţă în privinţa tradiţiei bizantine a parimiarului este cea publicată la Copenhaga, între 1939 şi 1980, în seria *Monumenta Musicae Byzantinae* de către Carsten Høeg şi Gunther Zuntz (care s-au ocupat de seria sărbătorilor mobile pe pe parcursul anului bisericesc) şi Gudrun Engbert (parimiile sărbătorilor cu dată fixă). Ediţia are în vedere un text de bază (Oxford Laud gr. 26), consemnând, în aparatul critic, variantele din celelalte manuscrise.

În ceea ce priveşte tradiţia slavonă, au fost editate critic câteva manuscrise: parimiarul Grigorovicev, un manuscris de 104 file datat în perioada cuprinsă între a doua jumătate a secolului al XII-lea şi prima jumătate a secolului al XIII-lea, care conţine parimiile sărbătorilor mobile şi câteva ale sărbătorilor cu dată fixă (GRIG.); parimiarul de la Belgrad (un manuscris din secolul al XIII-lea, care conţine lecturile Postului Mare, cu excepţia ultimei săptămâni).

Dintre versiunile româneşti (puţine la număr şi, cu excepţia parimiarului lui Dosoftei, numai manuscrise), se pare că singurul anterior textului tipărit la Iaşi este cel descoperit la Biserica „Sfântul Nicolae" din Şcheii Braşovului, tradus după o sursă slavonă la sfârşitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului următor şi publicat, într-o ediţie critică mult sub standardele filologice şi aproape inutilizabilă, de către Vasile Oltean (PAR. BV.)[5].

Studiile dedicate acestei cărţi liturgice sunt şi ele de dată destul de recentă; seria a fost deschisă la începutul secolului al XX-lea de către A. Rahlfs şi grupul editorilor de la Copenhaga; interesul faţă de acest tip de text a crescut în zilele noastre în paralel cu interesul pentru studiul textului septuagintal şi al traducerilor sale în diversele limbi vernaculare.

2. Studiul comparativ

2.1. Pentru definirea raportului dintre textul parimiarului şi cel al Vechiului Testament, am ales să urmărim fragmentele din cartea lui *Iov*, aşa cum apar ele în *Parimiile preste an* şi în Ms. 45. Pericopele din *Iov* apar în parimiar ca lecturi la vecernia zilelor din Săptămâna Mare, de luni până vineri, conform principiului lecturii continue care guvernează alegerea anagnosmelor în cicul sărbătorilor pascale şi postpascale, astfel:

Lecturile zilei de luni: *Iez*. 1, 1−20; *Ex*. 1,1-20; *Iov* 1,1−12;

Lecturile zilei de marţi: *Iez*. 1,21−2,1 (în PAR., 1,21−28); *Ex*. 2,5-10; *Iov* 1,13−22;

Lecturile zilei de miercuri: *Iez*. 2,3−3,3; *Ex*. 2,11−22; *Iov* 2,1−10;

Lecturile zilei de joi: *Ier*. 11,18−12,5.9-11.14−15; *Ex*.19,10−19; *Iov* 38,1−21.42,1−5; *Is*. 50,4−11;

Lecturile din Vinerea Mare: (la ceasul 1; Dosoftei înregistrează această lectură pntru ziua de joi) *Zah*. 11,10−13; *Is*. 50,4−11 (Dosoftei reproduce doar primele fraze, după care trimite la fila 39, la lecturile zilei de joi); (la ceasul 6) *Is*.

[5] În legătură cu această ediţie, cf. şi recenzia noastră, publicată în revista „Biblicum Jassyense", nr. 1, 2010, p. 163-169.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

52,13−54,1 (neconsemnat de Rahlfs); *Ex*. 33,11 (aici PAR. notează, greşit, ca verset de început al pericopei, 34,1) -23; *Iov* 42,12-17; *Is*. 52,13-54,1 (Dosoftei trimite aici, desigur, la precedenta lectură a acestei pericope)[6].

Selecţia versetelor care compun lecturile din Săptămâna Mare, expusă mai sus, confirmă ideea că fragmentele veterotestamentare sunt valorificate în parimiar pentru a evidenţia momentele relatate în Noul Testament:

> The lectionary usually fragmented the Old Testament naratives to offer correspondence and counterpoint to the story of the life of Christ. Thus, not only did the Bible give shape to the liturgical calendar, but the liturgy and the liturgical calendar reshaped the meanings of the biblical texts (Kruger 2010: 216).

ceea ce înseamnă, aşa cum au remarcat cei care s-au ocupat de problema acestor lecturi, că fragmentele veterotestamentare îşi construiesc un nou sens în funcţie de contextul în care sunt amplasate, de momentul celebrativ în care sunt citite, fără a pierde, desigur, legătura cu contextul de origine al Vechiului Testament în integralitatea sa (Venturi 1991: 70; De Zan 1993: 226).

2.2. Vom urmări, în cele ce urmează, tipurile de diferenţe care se pot constata între fragmentele din *Parimiile preste an* şi Ms. 45, raportându-ne, aşa cum am anunţat mai sus, la sursele atestate sau posibile ale traducerilor. Vom avea în vedere nu prezentarea faptelor în integralitatea lor, ci selectarea unora reprezentative.

2.2.1. Prima diferenţă, uşor de remarcat din structurile pericopelor consemnate mai sus, constă în faptul că textele nu se suprapun întotdeauna ca structură, ci versetele şi chiar fragmentele de versete sunt selectate în parimiar în funcţie de intenţia cu care este alcătuit mesajul, de necesităţile de sens cărora pericopa trebuie să le corespundă; este cazul, de exemplu, al pericopei din Joia Mare, compusă din versetele *Iov* 38,1−21.42,1−5[7]. Subliniem aici, încă o dată, că diferenţele care apar în alcătuirea pericopelor de la un parimiar la altul constau în prezenţa/absenţa unui verset sau fragment de verset, ceea ce ne face să remarcăm caracterul destul de unitar al structurii pericopelor, atât în cadrul aceleiaşi tradiţii, cât şi de la o tradiţie la alta. Unitatea selecţiei versetelor veterotestamentare în cadrul tradiţiei bizantine a fost explicată prin influenţa centrului constantinopolitan, prin controlul exercitat de acesta asupra bisericilor şi mănăstirilor din teritoriu sau prin ideea că la baza manuscriselor stă o singură versiune, alcătuită, cel mai probabil, în secolul al VIII-lea, la Constantinopol sau în mediul monastic, care a consemnat una dintre tradiţiile orale ce circulau în imperiu. În ceea ce priveşte tradiţia slavonă, unitatea de structură a pericopelor se explică prin originalele bizantine pe care le traduc parimiarele slavone. Cercetările consemnează, ca modificări aduse modelelor, sărbători dedicate unor sfinţi locali sau chiar înlocuirea ocazională a câte unei lecturi

[6] Am reprodus aici structurile lecturilor din Săptămâna Mare aşa cum apar acestea semnalate la Rahlfs 1915: 133, care consemnează structurile din cele cinci manuscrise analizate de el. De la un parimiar la altul, însă, pot exista diferenţe în alcătuirea pericopelor; ele constau, de cele mai multe ori, în lipsa sau adăugirea unui verset, cf. ibidem; v. şi diferenţele înregistrate de aparatele critice ale ediţiilor menţionate.

[7] Un alt exemplu la îndemână acum este pericopa din Joia Mare, care conţine şi versetele 38,22−23 în două manuscrise ale parimiarului slavon (care au siglele Z, respectiv L în aparatul critic al GRIG.; este vorba despre parimiarul Zacharijskij, respectiv parimiarul Lobkovski sau Hludov), este şi cazul PAR. BV. (tradus după un manuscris slavon).

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

din Vechiul Testament cu o relatare din viaţa unui sfânt sau martir local, astfel încât sensul macrocontextual nu era afectat, ci doar contextualizat (Billiarsky 2010: 271).

2.2.2. Cele mai multe diferenţe între textele pe care le urmărim aici se referă la prezenţa/absenţa unor termeni sau sintagme în *Parimiile preste an* prin raportare la textul corespondent din Ms. 45.

2.2.2.1. Cel mai uşor de remarcat sunt, sub acest aspect, termenii sau sintagmele care facilitează inserţia textuală, asigurând coerenţa şi continuitatea discursului. Este cazul secvenţei de la începutul v. 38,1[8]: „*Şi după ce părăsi Elius de voroavă*, dzise Domnul lui Iov pren volbură şi nori" (MS. 45), care asigură relaţia cu capitolul anterior (discursul lui Elius); această secvenţă lipseşte în PAR. („Dzîsă Domnul lui Iov prin vivor şi prin negură", III 39^{r}), unde acelaşi verset reprezintă începutul unei pericope (din Joia Mare). Desigur că aceeaşi este situaţia şi în parimiarele bizantine şi în cele slavone, peste tot pericopa începe cu anunţarea discursului lui Dumnezeu[9].

Continuitatea este adesea asigurată în textul veterotestamentar prin *şi* narativ, ca, de exemplu, la 42,12: „*Şi* Domnul blagoslovi cêle de apoi a lui Iov decît cêle dentîi" (MS. 45)[10]; conjuncţia lipseşte în PAR., unde 42,12 reprezintă începutul unei pericope: „Blagoslovit-au Domnul cealea de apoi a lui Iov" (III 47^{r}); situaţia o reproduce pe cea din PROPH. şi din parimiarele slavone.

2.2.2.2. Astfel de termeni/secvenţe prezente numai într-unul dintre textele avute în vedere de noi se regăsesc şi în interiorul pericopelor.

V. 1,6 prezintă în MS. 45, în plus faţă de PAR., interjecţia *iată* („şi iată, veniră îngerii lui Dumnedzău", cf. *ἰδοὺ* în FRANKF.), pe care nu o regăsim în PROPH. şi nici în textele slavone.

V. 1,13 apare în MS. 45 sub forma: „Şi era ca în dzua aceasta, feţii lui Iov şi fêtele lui *bea vin* întru casa fratelui lor cel mai bătrîn"; în PAR.: „fiii lui Iov şi hiicele lui *mînca şi bea* în casa fratelui lor celui mai mare" (III 34^{r}), cf. „οἱ ὑιοὶ Ιὼβ καὶ αἱ θυγατέρες αὐτοῦ ἔπινον οἶνον ἐν τῇ οἰκία..." (FRANKF.), respectiv „οι υιοι Ιωβ και αι θυγατερεσ αυτου ησθιον και επινον οινον εν τη οικια..." (PROPH.)[11], cu precizarea că din unele manuscrise ale prophetologiumului lipseşte οινον (v. PROPH.: 371, n. 4); parimiarele slavone reproduc întocmai textul bizantin (GRIG.: „**сынове Иωвови и дъщери єго ѣдѣхѫ и пиѣхѫ вино въ храми брата ихъ**"; aparatul critic semnalează şi aici diferenţe minore între versiuni, cf. p. 71).

V. 1,17 începe la Dosoftei astfel: „*De haldei* călărime *ne-au lovit* de trei părţ" (III 34^{r}), faţă de „Călăreţii au făcut noao 3 începături" (MS. 45); precizarea

[8] Avem ca reper, desigur, dispunerea textului în versete aşa cum apare în textul veterotestamentar; pericopele parimiarelor nu cunosc această împărţire.

[9] Deşi nu este cazul fragmentelor avute în vedere aici, trebuie să remarcăm prezenţa, în PAR., a secvenţelor de încheiere a unei pericope, secvenţe absente, desigur, din MS. 45 (situaţie care, desigur, o reproduce pe cea din textele sursă); de exemplu, slujba de vecernie a zilei de 1 septembrie presupune şi o lectură din *Lev.* 26,3-12.14-17.19-20.22.33.23-24; pericopa se încheie cu secvenţa „dzîce Domnul Dumnădzău totputêrnicul, svîntul lui Izrail" (IV 2^{r}-2^{v}), care lipseşte din Vechiul Testament, unde discursul lui Dumnezeu continuă.

[10] Am utilizat, în reproducerea fragmentelor din MS. 45, transcrierile realizate în cadrul proiectului „Monumenta linguae Dacoromanorum", conform normelor stabilite acolo.

[11] Ediţia critică a parimiarelor bizantine nu notează semnele diacritice; am reprodus întocmai textul de acolo.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

etnonimului nu apare în PROPH. şi nici în GRIG., nefiind consemnată de aparatele critice, dar apare în FRANKF.: 453, n. 25: „al. οἱ χαλδαῖοι ἐπέθηκαν τρεῖς αῤχὰς ex. Hebr.”; această formă era, desigur, prezentă în sursa traducerii lui Dosoftei.

V. 1,22: „Într-aceastea în toate ce să tîmplară lui n-au greşit Iov *înaintea Domnului* nice în budzele sale” (PAR. III 34^{v}), faţă de „Întru acêstea toate ce i s-au tîmplat lui n-au greşit Iov ⌊nici cu budzele lui⌋” (MS. 45), cf. εναντιον κοῦ în plus în PROPH. faţă de FRANKF.; această secvenţă este omisă în unele manuscrise greceşti ale parimiarului. GRIG. o consemnează: **прѣдъ г^{А}емъ.**

V. 2,9: „dzîsă lui Iov femeaia lui” (PAR. III 36^{v}), faţă de „dzise lui muiêrea lui” (MS. 45) reflectă diferenţele dintre parimiar şi FRANKF.: „τω ιωβ” / „αὐτῳ”; GRIG.: **емоу** (73^{v}), însă aparatul critic menţionează şi varianta cu substantivul propriu. De altfel, întrebuinţarea pronumelor diferă frecvent în diversele variante textuale ale parimiarului, atât în cele bizantine, cât şi în cele slavone.

V. 2,9: „ca să mă hodinesc de *trudă* şi de osteneale şi de *ceale ce m-au cuprins* munci carile acmu mă ţîn” (PAR. III 37^{r}); „pentru ca să mă odihnesc de ostenêlele mêle şi de durori carele astădzi [marginal: *acum*] pre mine mă ţin” (MS. 45); PROPH.: „ινα αναπαυσομαι των μοχθων και των περιεχουσων με οδυνων αι με νυν συνεχουσιν” (p. 379), cu menţiunea că termenul tradus de Dosoftei prin „trudă” nu apare în textul grecesc şi nu este menţionat nici în aparatul critic. FRANKF. are în plus [τὼν μόχθων] μου, echivalat prin „mêle” în MS. 45, însă lipseşte secvenţa περιεχουσων με, prezentă în PROPH. (cf. PAR. „ceale ce m-au cuprins”). GRIG.: „**да почїѧ ѿ трꙋда стра҃тєї иже мѧ нїнѣ ѡдръжътъ**” (aparatul critic consemnează diferenţe minore în celelalte două manuscrise avute în vedere; de altfel, nici în PAR. BV. secvenţa nu sună altfel: „ca să mă răpaos de trudă şi de dureare ce sînt ţinută”, vol. I, p. 172[12]). Aşadar, structura pe care o găsim la Dosoftei, cu trei substantive în acuzativ, nu este atestată de niciuna dintre posibilele surse; putem doar presupune că ea exista în sursa tradusă de mitropolit sau că adăugirea îi aparţine, motivată fiind de raţiuni stilistice.

V. 2,10: „nu greşi Iov nice în budzele sale *şi nu deade nebunie lui Dumnădzău*” (PAR. III 37^{r}); „*nimic* n-au greşit Iov cu budzele *înaintea lui Dumnedzău*” (Ms. 45); diferenţele corespund versiunilor diferite atestate de PROPH./GRIG. (cu unele diferenţe) faţă de FRANKF.: „ουχ ημαρτεν ιωβ ουδε εν τοισ χειλεσιν αυτου και ουκ εδωκεν αφροσυνην τω θῶ” (PROPH.); „οὐδὲν ἥμαρτεν ἰὼβ τοῖς χείλεσιν ἐναντίον τοῦ θεοῦ” (FRANKF.); „**нїчєсоже нє съгрѣшї иѡвъ оустанама прıадъ б҃гомъ нє дастъ безꙋмиє б҃гови**”. OSTROG, în schimb, consemnează o versiune apropiată de parimiare.

V. 38,7: „lăudară-mă cu glas toţ îngerii miei *şi mă cîntară*” (PAR. III 39^{r}, parimia din Joia Mare); „m-au lăudat cu glas *mare* toţi îngerii miei” (Ms. 45). Toate variantele conţin adjectivul mare, atât cele greceşti (φωνῆ μεγάλη), cât şi cele slavone (**гласомъ велїємъ**); lipsa acestuia nu este consemnată în aparatele critice ale ediţiilor. PAR. BV. are, de asemenea, „lăudară-mă cu glas mare”; nu e imposibil să

[12] În reproducerea fragmentelor din PAR. BV., transcrierea ne aparţine. Aşa-zisa transcriere interpretativă pe care o oferă Vasile Oltean, autorul ediţiei, este inutilizabilă, fiind plină de erori; din fericire, ediţia reproduce textul complet al manuscrisului.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

fie aici vorba de o omisiune a lui Dosoftei sau a tipografului. În schimb, ultima propoziţie, care nu apare în FRANKF., este atestată de PROPH. (και υμνησαν) şi de parimiarul Zacharijskij (pentru care aparatul critic la GRIG. consemnează adăugirea **въспѣша**, probabil un aorist de la **въспѣти** ‘clamare’).

Nicăieri în parimiarele bizantine sau în cele slavone nu este atestată comparaţia „cu negură *ca-n scutec* o am înfăşat” (PAR. III 39[r]); în MS. 45: „cu negură pre ea am înfăşat” (38,9), posibil o adăugire a lui Dosoftei; PROPH. şi FRANKF. prezintă aici texte identice.

La . 42,3, din MS. 45 lipseşte o secvenţă („Şi cine îmi va povesti mie carele n-am ştiut, mari şi minunate?”, faţă de „Dară cine mi-a spune *acealea ce nu vădzusăm*, mari şi minunate, carile nu ştiusăm”, PAR. III 39[v]), deşi FRANKF. prezintă aici un text identic cu PROPH.: τίς δὲ ἀναγγελεῖ μοι ἃ οὐκ ἤδειν; μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἃ οὐκ ἐπιστάμην. În *Biblia de la Bucureşti*, versetul este completat: „Şi cine va povesti mie cêle ce n-am ştiut, mari şi minunate, carele n-am ştiut?”, ceea ce conduce la concluzia că omisiunea din MS. 45 trebuie, probabil, pusă pe seama copistului.

V. 42,12 prezintă în PAR., în plus faţă de MS. 45, adverbul *mai mult*: „Blagoslovit-au Domnul cealea de apoi a lui Iov, mai mult decît ceale dintăi” (III 47[r]); „Şi Domnul blagoslovi cêle de apoi a lui Iov decît cêle dentîi” (MS. 45), conform diferenţei dintre textele greceşti: PROPH. prezintă, în cele mai multe variante, în plus faţă de FRANKF., cuvântul μᾶλλον ‘more, rather’, comparativ de la μάλα (LIDDELL-SCOTT, s.v.).

V. 42,14: „Şi nu să găsîia ca a lui Iov feate *şi fiii* mai buni decît dînşii în suptceriu” (PAR. III 47[r]); „Şi nu s-au aflat ca fêtele lui Iov mai bune decît iale întru cea de supt cer” (MS. 45). Diferenţele corespund întru totul celor dintre textele greceşti: „και ουκ ευρεθησαν κατα τασ ιωβ θυγατερασ και τουσ υιουσ βελτιουσ αυτων εν την υπ᾽ουρανον” (PROPH.); „καὶ οὐκ εὐθερέθησαν κατὰ τὰς θυγατέρας ἰὼβ βελτίους αὐτῶν ἐν τῇ ὑπ᾽οὐρανόν (FRANKF.); desigur că în unele manuscrise ale parimiarului bizantin textul este identic celui din FRANKF.

2.2.3. Diferenţele lexicale dintre pericopele din *Parimiile preste an* şi fragmentele corespondente din MS. 45 se regăsesc, adesea, în sursele bizantine sau slavone.

V. 1,5: „Să nu cîndva fiii miei în *inema* lor vicleane vor hi gîndit spre Dumnădzău” (PAR. III 32[r]), în Ms. 45: *cugetile*, cf. εν τη καρδια αυτων (PROPH.), respectiv ἐν τῇ διανοία αὐτῶν (FRANKF.); unele manuscrise ale parimiarului bizantin conţin, de asemenea, διανοία. Parimiarele slavone oscilează şi ele între **помъшлениѥ** (GRIG.) şi **сръдьце** (Zacharijskij).

V. 2,2: „şi-mpregiur am călcat *pămîntul*” (PAR. III 36[v]); în MS. 45: „călătorind *cea preste tot*”, corespunzător versiunilor diferite din textele greceşti: και εμπεριπατησασ την γην (PROPH.; alte manuscrise: την συμπασαν, cf. n. 11); καὶ ἐμπεριπατήσασ τὴν σύμπασαν (FRANKF.). Oscilaţia este prezentă şi în variantele slavone: **прохождъ въсѣчъскѫѫ** (GRIG.), **похождъ землѣ** (Lobkovski).

V. 2,3, caracterizarea lui Iov este, în *Parimiile preste an*: „fără prihană, direpţ adevărat, lui Dumnădzău închinători” (PAR. III 36[v]); dar „nerău, adevărat, fără prihană, temător de Dumnedzău” (MS. 45), întocmai ca în textele greceşti:

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

„αμεμπτοσ δικαιοσ αληθινοσ θεοσεβησ” (PROPH.), „ἄκακος ἀληθινὸς ἄμεμπτος θεοσεβὴς” (FRANKF.). Manuscrisele greceşti ale parimiarului atestă şi aici o serie de variante, printre care şi identitatea cu textul din FRANKF. (n. 16-18). GRIG.: „**незлобивъ истиненъ непороченъ бгочътецъ**”, cu diverse variante în celelalte manuscrise, înregistrate de aparatul critic.

Formele diferite ale numelor proprii care apar în PAR. faţă de MS. 45 sunt şi ele determinate de diferenţele dintre surse. Astfel, numele anterior al lui Iov apare cu forma *Iovav* în PAR. (III 47^{r}), *Ioval* în MS. 45; PROPH. are ιωβαλ, ca şi FRANKF., unde se specifică, în schimb (n. 22), că în alte surse forma este ιωβάβ (cf. şi notele marginale la PROPH., care indică manuscrise cu această formă); GRIG.: **иwвав**. Numele tatălui lui Iov este *Zareth* în PAR., *Zaré* în MS. 45 (cf. Ζαρεθ în PROPH., respectiv Ζαρὲ în FRANKF.; GRIG.: **Θариса**, dar Lobkovski: **Зарета**). Această ultimă parte a capitolului 42 lipseşte din OSTROG şi din Vulgata de la Anvers (sursele traducerii Vechiului Testament din Ms. 4389, împreună cu modelul, mărturisit în prefaţă, al traducerii lui Milescu), fiind notată marginal de autorul versiunii din MS. 4389, după un original necunoscut (aşa cum arată diferenţele faţă de textul din MS. 45).

O situaţie şi mai interesantă este a numelui celei de-a treia fiice a lui Iov: Dosoftei transcrie forma din sursa grecească sau din cea slavonă, pe care simte nevoia apoi să o gloseze: „iară cea a treia, Amalthías Chéras, de cerească capră corn” (III 47^{r}); MS. 45: „şi a treia, Cornul Amalthíei” (42,13). Textele greceşti atestă formele αμαλθειασ κερασ (PROPH.), respectiv ἀμαλθαίας κέρας (FRANKF.); cele slavone traduc prin **Ѧмалтинъ** (**Ѧмалтѣнинъ** în parimiarul Lobkovski) **рогъ**, în OSTROG **Ѧмалфеи рогъ**. Forma din MS. 4389, „Cornul Malthei”, poate fi interpretată ca o eroare a traducătorului, care consideră prima literă a numelui propriu din MS. 45, *Amalthiei*, drept articol posesiv (în Vulg. Anvers: *Cornustibii*). Versiunea românească după slavonă, PAR. BV., traduce, de asemenea, a doua componentă a numelui: „Amalthin corn”[13]. Având în vedere aceste variante, am putea specula în legătură cu o sursă grecească a traducerii lui Dosoftei, completată de cunoştinţele de mitologie ale mitropolitului[14] pe care le confirmă şi consideraţiile despre zei din *Parimiile preste an* (III 123^{v}-124^{v}).

2.2.4. Diferenţele lexicale pe care le-am putut constata între PROPH. şi FRANKF. sunt destul de puţine; mai numeroase sunt cele care ţin de morfologie sau de topică (sau, după cum am văzut, cele care constau în omisiunea/adăugirea unui termen). De cele mai multe ori, diferenţele dintre textele greceşti sunt înregistrate şi în textele româneşti, fie ca reflex al traducerii după originalele greceşti, fie fiindcă particularităţile parimiarului bizantin sunt conservate riguros de cel slavon.

Diferită este, în majoritatea cazurilor, maniera de echivalare a participiilor greceşti (sau slavone, dacă admitem că Dosoftei va fi avut o sursă slavonă care, subliniem acest fapt, traducea una grecească). Astfel, de exemplu, participiul προβεβηκότος al verbului προβαίνω ‘step forward, advance; go on’ (LIDDELL-

[13] Şi aici transcrierea ne aparţine; Vasile Oltean confundă ultima slovă şi transcrie „Amalthin cori”.

[14] În *Lexiconul* lui Suidas, din care Dosoftei reproduce două fragmente în *Parimiile preste an*, apare intrarea ’Αμαλθείας κέρας, cu explicaţia: ἐπὶ τῶν ἀφθόνως ζώντων καὶ εὐθυνούντων καὶ εὐπραγούντων. ἐν μύθοις ἔνθ’ἵνα μοι βίος ἐστὶν Ἀμαλτθείης κέρας αἰγός.’Αμάλθεια γὰρ ἡ τροφὸς τοῦ διὸς παρὰ τὸ μὴ μαλάσσεσθαι (http://www.stoa.org/sol-bin/search.pl).

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

SCOTT, s.v.), pe care îl regăsim în toate versiunile greceşti, este echivalat printr-o subordonată în PAR.: „vreame multă deaca trecu” (III 36^{v}), însă prin gerunziu în MS. 45: „Şi trecînd multă vrême” (2,9); un participiu găsim, desigur, şi în versiunile slavone.

Τὴν υπ’οὐρανόν este echivalat constant la Dosoftei sintetic, prin *suptceriul* (în GRIG. şi celelalte versiuni slavone, **подънебесиѫ**), iar în MS. 45 analitic, prin *cel de supt cer* (v. 2,2) sau *cea de supt cer* (v. 42,14).

Verbul παρίστημι (‘to present oneself’, cf. LOUW-NIDA, s.v.), cu mai multe ocurenţe în Vechiul Testament (sau echivalentul său slavon, **прѣдъстоити** ‘adesse, adstare’ cf. MIKLOSICH, s.v.), este echivalat constant prin *a dvori* la Dosoftei: „veniră îngerii lui Dumnădzău *să dvorească* înaintea Domnului” (III 36^{r}, dar, o singură dată: „veniră îngerii lui Dumnădzău *să stea în dvorbă* denaintea Domnului”, III 32^{r}); „carii *dvoriia* lui”, „nu *dvoriia* nime” (III 22^{r}); „Cu sîială-ţ ca o slugă îţ *dvoresc*” (III 135^{v}, în Canonul la Blagoveştenie, care pare tradus după o sursă grecească, fiindcă fragmente greceşti ale Canonului sunt reproduse din loc în loc); „mii de mii slujiia lui şi dzăci de mii de-ntunearece *dvoriia* înaintea lui” (IV 23^{r}); „[Iisus], ce-i *dvoriia* lui” (IV 52^{v}), „Dumnădzăul lui Izrail, căruia lui *dvoredz* denaintea lui astădz” (IV 47^{v}) etc. Soluţiile sunt diverse în MS. 45: „*să stea înaintea* lui” (Iov 1,6); „ceia ci *sta înaintea* lui” (Gen. 45,1); „Mii de mii îi slujiia lui şi întunêrece de zeci de mii *stătură înaintea* lui” (Dan. 7,10, unde există o succesiune de două verbe: θεραπεύω ‘to be an attendant, do service; do service to the gods’, cf. LIDDELL, s.v., şi παρίστημι); „[Iisus] ce *sta lîngă* el” (Ex. 24,13); „Domnul puterilor, la care *am dvorit înaintea* lui” (3 Reg. 18,15); „Dumnedzăul Israil, *înaintea căruia am stătut* [marginal: *dvorit*] înaintea lui” (3 Reg. 17,1; nota marginală ar putea indica implicarea lui Dosoftei în revizuirea traducerii). Conform *Dicţionarului limbii române*, verbul *a dvori* (de provenienţă slavonă) este foarte frecvent în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova, fiind utilizat mai ales cu sensul ‘a sluji’; de notat, însă, că această slujbă putea fi una pur onorifică; de altfel, la acelaşi caracter onorific face referire expresia *a sta în dvorbă* ‘2. Adunare la Curtea domnească, întrunită pentru a aduce omagii domnitorului; sfat’, sens pentru care DLR trimite, ca primă atestare, la *Viaţa şi petreacerea svinţilor*, această expresie mitropolitul o consideră sinonimă cu verbul *a dvori*, de vreme ce ambele reprezintă variante de traducere pentru acelaşi verb din original.

În MS. 45, secvenţa δέρμα ὑπὲρ δέρματος (δέρμα ‘skin; skin of fruits’, cf. LIDDELL, s.v.) este tradusă prin „piêle peste piêle” (*Iov* 2,4); PAR.: „coajă pentru coajă” (III 36^{v}), în PROPH. secvenţa fiind identică cu cea din FRANKF.; textele slavone au **кожа за кожа**, ceea ce ar conduce la ideea unei surse slavone în traducerea *Parimiilor preste an*. Aceeaşi situaţie pentru *Iov* 2,9, unde MS. 45 prezintă *mîntuirii*, care traduce gr. σωτηρίας (acelaşi termen şi în PROPH.), iar PAR.: *spăsenii* (III 36^{v}); în textele slavone, desigur, termenul este **спъсенїѥ**. Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere faptul că Dosoftei era un om al bisericii, din al cărei lexic consacrat făcea parte substantivul *spăsenie*, iar traducerea sa stă, inevitabil, sub influenţa tradiţiei textelor bisericeşti de până la el, tradiţie transmisă sub formă scrisă sau orală. Tot spre o sursă slavonă ar conduce sintagma „piatră de ugolniţă” (*Iov* 38,6; III 39^{r}: „Cine-i dară acela ce-au pus piatră de ugolniţă preste dîns?”), „piatră încolţurată” în MS. 45; textele greceşti, atât FRANKF., cât şi PROPH., au aici (λίθος) γωνιαῖος ‘on or at the angle’, iar cele slavone, atât GRIG. şi manuscrisele

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

parimiarului, cât şi *Biblia* de la Ostrog (cu diferenţele de redacţie cuvenite): **камень оуголныи** (în MS. 4389: „piiatra unghiului"). De remarcat faptul că în DLR singura atestare înregistrată a acestui substantiv este la Dosoftei, în pasajul de mai sus; ca etimologie, se face trimitere la slavonul **оуголникъ**. Dată fiind forma cuvântului la Dosoftei, credem că este posibil ca prima întrebuinţare a acestui termen în română să nu fie în pasajul discutat aici din *Parimiile preste an*, caz în care apariţia sa în text ar putea fi pusă tot pe seama tradiţiei bisericeşti.

2.2.5. Întâlnim adesea în cele două texte versete care diferă foarte puţin între ele. Un astfel de exemplu este *Iov* 38,12-13: „Au doară pre tine am orînduit lumina demineţii, iară luceafărul ştie al său rînd, a te apuca de aripile pămîntului, a scutura necuraţîi de pre dînsul?" (PAR. III 39^{r}); „12. Sau asupra ta au rînduit lumina cea de dimineaţă, şi luceafărul ştie şiragul său, 13. Să să apuce de aripile pămîntului, să scuture pre cei necuraţi dentru el?" (MS. 45). Fără a le mai reproduce, subliniem că în acest caz textele greceşti sunt identice, iar cele slavone traduc fidel parimiarul grecesc. Diferenţa de persoană a verbului din *Iov* 38,12 (persoana I în PAR., a III-a în *Ms*. 45) reprezintă, credem, o eroare a copistului; verbul este în toate sursele consultate la persoana I (fapt susţinut şi de coerenţa textului), iar în *Biblia de la Bucureşti* este corectat în acest sens.

3. Concluzii

Argumentele celor care au susţinut ideea unei relaţii între pericopele biblice din *Parimiile preste an* şi textul veterotestamentar tradus de Milescu se bazează, de cele mai multe ori, pe cvasiidentitatea unor pasaje sau versete întregi. Explicaţia pentru aceasta este, credem, alta: ea reflectă identitatea dintre pasajele din textele greceşti sau preluarea fidelă a particularităţilor textului grecesc în eventuala traducere slavonă pe care ar avea-o ca sursă parimiarul lui Dosoftei. Pe de altă parte, unele versete diferă destul de mult de la un text la altul, diferenţe care, după cum am constatat, le reflectă pe cele din textele sursă sau reprezintă opţiuni de traducere divergente ale celor doi cărturari. Ipoteza lui N.A. Ursu, că pericopele din *Parimiile preste an* au fost preluate de Dosoftei din Vechiul Testament tradus de Milescu şi revizuit de el însuşi, se dovedeşte a fi falsă. Foarte puţinele cazuri în care raportarea la PROPH. şi parimiarele slavone nu a fost suficientă pentru a susţine o anumită particularitate din textul lui Dosoftei pot fi explicate foarte bine prin ipoteza existenţei acelei particularităţi în sursa efectivă a traducerii lui Dosoftei, întrucât, după cum am putut constata din ediţiile critice consultate, dată fiind modalitatea de transmitere a textului (sub formă manuscrisă, niciodată tipărită) şi raportarea la tradiţii diverse ale textului septuagintal, textele parimiarelor prezintă diferenţe de la un manuscris la altul.

De asemenea, examenul comparativ al textelor de mai sus conduce la concluzia că este foarte dificil de stabilit dacă sursa traducerii pericopelor biblice din *Parimiile preste an* este bizantină sau slavonă. Spre o sursă bizantină trimit faptul că Dosoftei însuşi îşi numeşte cartea *Profitologhion* (I 5^{v}: „Profitologhion, adecă parimiile şi prorocestviile preste an ce să citesc în svînta besearică") şi unele exemple de ordin lexical (cum este, de pildă, antroponimul *Amalthias Cheras*, cu glosa aferentă). Utilizarea termenilor de origine slavonă ar indica mai degrabă o sursă din această tradiţie, care conţinea etimoanele termenilor româneşti; pe de altă

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

parte, termenii de origine slavonă folosiţi de Dosoftei se înscriu în tradiţia limbajului bisericesc, tradiţie în mijlocul căreia trebuia să situeze un mare prelat ca mitropolitul Moldovei şi căreia nu îi era la fel de tributar, în mod firesc, un cărturar laic precum Nicolae Milescu. Prezenţa textelor paralele în română şi slavonă (aşa cum este, în *Parimiile preste an*, cazul canoanelor) nu reprezintă un argument în această discuţie, întrucât, aşa cum ne arată consultarea ediţiilor critice, canoanele nu sunt incluse în mod tradiţional în parimiar, ci reprezintă adăugiri ale mitropolitului, ca şi alte fragmente pe care le găsim în tipăritura de la 1683. Stabilirea sursei pericopelor este îngreunată de principiul literalismului care guverna, înainte de epoca modernă, traducerile textelor religioase, nu doar traducerile în română, ci şi pe cele din greacă în slavonă (aşa cum reiese, de altfel, din examinarea comparativă a textelor slavone şi greceşti).

Bibliografie

Izvoare şi lucrări de referinţă

DLR: *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, Editura Academiei, Bucureşti, 1965−2010.

FRANKF.: *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἅπάντα − Divinae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597.

GRIG. = Zdenka Rivarova, Zoe Hauptova, *Grigorovicev Parimejnik*, 1. Tekst s criticiki aparat, Skopje, 1998.

LIDDELL-SCOTT: A *Greek-English Lexicon* compiled by Henry George Liddell and Robert Scott, With a revised supplement, Oxford, Clarendon Press, 1996.

LOUW-NIDA: Johannes P. Louw, Eugene A. Nida (eds.), *Greek-Anglish Lexicon of the New Testament based on semantic domains*, Second Edition, vol. 1−2, New York, United Bible Societies, 1988−1989.

MIKLOSICH: Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862−1865.

MS. 45: Manuscrisul românesc nr. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române.

MS. 4389: Manuscrisul românesc nr. 4389 de la Biblioteca Academiei Române, Bucureşti.

OSTROG· Библиѧ, сиреч Ветхаго и Новаго Завѣта по ѩзъыко словенскѹ, Ostrog, 1581.

PAR.: *Parimiile preste an*, tipărite cu porunca măriii sale prealuminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voevoda, cu mila lui Dumnădzău Domn Ţărîi Moldovei şi Ucrainei, cu poslușaniia smeritului Dosoftei Mitropolitul, în tiparniţa ţărîi [...], vă leat 7191, measeţ octomvrie, 7 dni.

PAR. BV.: Parimiarul de la Braşov; ediţie critică: Vasile Oltean, *Primul parimiar românesc*, vol. I-II, Iaşi, Editura Edict, 2005.

PROPH.: *Monumenta musicae Byzantinae. Lectionaria*. Edenda curaverunt Carsten Høeg, Gunther Zuntz. Volumen 1. *Prophetologium*. Fasciculus primus – Lectiones Nativitatae et Epiphaniae, Hauniae, 1939; Fasciculus secundus – Lectiones Hebdomadarum 1 et 2 Quadragesimae, Hauniae, 1940; Fasciculus tertius – Lectiones Hebdomadarum 3 et 4 Quadragesimae, Hauniae, 1952; Fasciculus quattuor – Lectiones Hebdomadae 5 et Hebdomadae in Palmis et Maioris, Hauniae, 1960; Fasciculus quintus – Lectiones Sabbati Sancti, Hauniae, 1962; Fasciculus sextus – Lectiones ab Ascensione usque ad Domenica Omnium Sanctorum, Hauniae, 1970; Pars altera – Lectiones anni immobilis, edidit Gudrun Engbert. Fasciculus primus – Textul continer, Hauniae, 1980; Fasciculus alter – Apparatum criticum continens, Hauniae, 1981.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)

Literatură secundară

Andriescu 1998: Alexandru Andriescu, *Locul Bibliei de la Bucureşti în istoria culturii, literaturii şi limbii române literare*, în *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia de la Bucureşti. Pars I – Genesis*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", p. 7−45.

Billiarsky 2010: Ivan Billiarsky, *Old Testament Models and the State in Early Medieval Bulgaria*, în Paul Magdalino, Robert Nelson (eds.), *The Old Testament in Byzantium*, Dumbarton Oak Research Library and Collection, p. 255−277.

Cândea 1979: Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

De Zan 1993: Renato de Zan, *Il dialogo tra individualità celebrativa e assemblea genera l'omelia: linee per una metodologia*, în Renato de Zan (a cura di...), *Dove rinasce la parola. Bibbia e liturgia*, III, Padova, Edizioni Messaggero, p. 201−232.

Federici 1991: Tommaso Federici, *La Bibbia diventa lezionario. Storia e criteri attuali*, în Romano Cecolin (a cura di...), *Dall'esegesi all'ermeneutica attraverso la celebrazione. Bibia e liturgia*, I, Padova, Edizioni Messaggero, p. 192−222.

Kruger 2010: Derek Kruger, *The Old Testament and Monasticism*, în Paul Magdalino, Robert Nelson (eds.), *The Old Testament in Byzantium*, Dumbarton Oak Research Library and Collection, p. 199−221.

Munteanu 1993: Eugen Munteanu, *Studii de lexicologie biblică*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Munteanu 2008: Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Onu 1986: Liviu Onu, *Spătarul Milescu sau Dosoftei? O problemă controversată de paternitate literară*, în „Limba română", anul XXXV, 1986, nr. 3, p. 185-197 (I), nr. 5, p. 439−448 (II).

Rahlfs 1915: Alfred Rahlfs, *Die alttestamentlichen Lektionen der griechischen Kirche*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.

Ursu 1978: N.A. Ursu, *Note şi variante*, în Dosoftei, *Opere*, 1. *Versuri*, Ediţie critică de N.A. Ursu, Studiu introductiv de Al. Andriescu, Bucureşti, Editura Minerva, p. 389−513.

Venturi 1991: Gianfranco Venturi, *La parola nel dramma e nella liturgia*, în Romano Cecolin (a cura di...), *Dall'esegesi all'ermeneutica attraverso la celebrazione. Bibia e liturgia*, I, Padova, Edizioni Messaggero, p. 55−72.

Old Testament vs Prophetologium: the Book of Job

The purpose of this article is to discuss the source of the translation of the biblical lectures that can be found in Dosoftei's work *Parimiile preste an* (Iaşi, 1683). The starting point of this discussion consists in comparing the lectures from the book of Job, as can be found in this prophetologium, with the corresponding fragments in the first Romanian translations of the Old Testament, dating also from the 17th century, in order to verify the existence of a relationship between them. The novelty consists in the fact that the Greek and Slavonic sources of these translations are also taken into account, whether these sources are well known or merely possible. The discussion also implies another Romanian prophetologium, probably from the 16th century. This extensive comparison shows that Dosoftei translates a Slavonic or Byzantine prophetologium, which rules out the hypothesis of the metropolitan having taken the Old Testament fragments from a contemporary Romanian translation of the Septuagint. It also shows the dificulty of finding which kind of prophetologium he translated, if the source of *Parimiile preste an* was Byzantine or Slavonic.

BDD-A1044 © 2012 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:52 UTC)